

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Конституція України у статті 55 гарантує кожному право на судовий захист. В умовах сучасного розвитку інформаційних технологій, а також зважаючи на безпекові виклики воєнного стану, забезпечення цього права вимагає нових, більш гнучких та доступних інструментів. Одним із таких інструментів стало електронне судочинство, яке покликане не просто автоматизувати роботу судів, а зробити правосуддя ближчим, швидшим та безпечнішим для громадян.

Електронне судочинство в контексті конституційного права слід розглядати як сучасну форму реалізації принципів гласності, відкритості судового процесу та доступу до правосуддя. Воно дозволяє нівелювати територіальні перешкоди та оптимізувати процесуальні строки, що є критично важливим для ефективного захисту прав і свобод людини.

На сьогодні базовим елементом цифровізації судової гілки влади в Україні є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС). Процес її впровадження відбувається поетапно, і наразі в штатному режимі вже активно функціонують кілька її ключових підсистем.

По-перше, це підсистема «Електронний суд». Вона дозволяє учасникам справи реєструвати персональні кабінети, надсилати до суду позовні заяви, клопотання, скарги та інші процесуальні документи в електронній формі, а також сплачувати судовий збір онлайн. Важливо, що для юридичних осіб, адвокатів, нотаріусів та приватних виконавців реєстрація в цій системі зараз є обов'язковою за законом.

По-друге, активно діє модуль відеоконференцзв'язку. Завдяки йому учасники процесу можуть брати участь у судових засіданнях дистанційно,

поза межами приміщення суду, використовуючи власний електронний цифровий підпис для авторизації. Це дозволило зберегти безперервність здійснення правосуддя навіть у регіонах, які перебувають близько до зони бойових дій або зазнають регулярних обстрілів.

По-третє, важливу роль відіграє вебпортал «Судова влада України» та Єдиний державний реєстр судових рішень, які забезпечують конституційний принцип відкритості судової інформації. Громадяни можуть оперативно дізнатися про час і місце слухання справи, а також ознайомитися з текстами судових актів.

Таким чином, організаційно-технічна база в Україні вже створена і реально працює. Громадяни та юристи отримали можливість взаємодіяти із судом без необхідності фізичного відвідування установ, що значно економить час та ресурси.

Попри очевидні успіхи у цифровізації, практична реалізація електронного судочинства в Україні стикається із низкою серйозних перешкод, які можна розділити на технічні, фінансові та правові.

Перша і найбільш актуальна проблема — це питання кібербезпеки та захисту персональних даних. Судова система оперує величезними масивами конфіденційної інформації. В умовах воєнного стану українські державні реєстри та інформаційні системи постійно зазнають потужних хакерських атак. Будь-який успішний злам або збій у роботі ЄСІТС може призвести не лише до витоку даних, а й до зриву судових засідань чи втрати електронних матеріалів справ.

Друга проблема пов'язана з матеріально-технічним забезпеченням самих судів та фінансуванням судової влади в цілому. Багато судів, особливо у регіонах, досі працюють на застарілому обладнанні. Низька швидкість інтернету, відсутність сучасних серверів чи банальний дефіцит кваліфікованих ІТ-спеціалістів у штаті судів через низькі зарплати часто зводять нанівець усі переваги прогресивного програмного забезпечення. Крім того, тривалі вимкнення електроенергії через руйнування

інфраструктури створюють фізичні перешкоди для проведення засідань у режимі відеоконференцій.

Третій аспект — це так званий «цифровий розрив» та готовність самого суспільства. Якщо для адвокатів та великих компаній робота з «Електронним судом» стала звичною справою, то для пересічних громадян, особливо літнього віку або мешканців віддалених сільських населених пунктів, доступ до комп'ютера, стабільного інтернету та навички роботи з електронним цифровим підписом (ЕЦП) залишаються проблемою. Це створює певний ризик обмеження конституційного права на судовий захист для тих верств населення, які опинилися поза цифровим простором.

Наостанок варто згадати і про процесуальні прогалини. Законодавство не завжди встигає за розвитком технологій. Наприклад, досі виникають дискусії щодо належного засвідчення електронних доказів, ідентифікації учасників процесу під час онлайн-засідань поза межами суду та механізмів запобігання зловживанням процесуальними правами в цифровому середовищі.

Подальший розвиток цифрового правосуддя в Україні має відбуватися не лише шляхом виправлення поточних технічних помилок, а й через впровадження інноваційних рішень.

Основним вектором модернізації є повна інтеграція всіх підсистем ЄСІТС та забезпечення їх стабільної взаємодії з іншими державними реєстрами (наприклад, з порталом «Дія», реєстрами речових прав чи актів цивільного стану). Це дозволить судам автоматично верифікувати дані, що значно пришвидшить розгляд справ.

Окремим перспективним напрямком є обережне та поетапне впровадження елементів штучного інтелекту (ШІ) в судову діяльність. Мова не йде про заміну судді роботом, адже винесення вироку чи рішення — це виключно людська і конституційна функція. Проте ШІ може стати незамінним помічником: автоматично аналізувати великі масиви законодавства, шукати релевантну судову практику, перевіряти

правильність оформлення позовних заяв, розраховувати суми судового збору чи навіть автоматично готувати проекти рішень у типових, безспірних справах (наприклад, про стягнення комунальних боргів чи штрафів). Це дозволить суттєво розвантажити суддів і зменшити тривалість розгляду складних справ.

Також важливим кроком є підвищення рівня цифрової грамотності населення та спрощення інтерфейсів державних систем. Мобільні додатки судових сервісів мають бути максимально інтуїтивними, щоб кожна людина, незалежно від віку чи професії, могла без перешкод реалізувати своє право на судовий захист зі свого смартфона.

Електронне судочинство в Україні пройшло шлях від поодиноких експериментів до повноцінної робочої системи, яка довела свою життєздатність та ефективність навіть у надважких умовах воєнного стану. Воно виступає дієвим інструментом забезпечення конституційного права на судовий захист, роблячи правосуддя більш доступним та відкритим.

Водночас технічні збої, виклики кібербезпеки, матеріальна незабезпеченість судів та проблема «цифрового розриву» серед громадян вимагають комплексного підходу з боку держави. Майбутнє українського судочинства лежить у площині розумного балансу між новітніми технологіями (включаючи штучний інтелект) та непорушними конституційними гарантіями захисту прав людини. Цифровізація має слугувати інструментом правосуддя, але в жодному разі не ставати перешкодою на шляху до нього.

Перелік використаних джерел

1. Колесніков А. П. Особливості запровадження та взаємодії модулів єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (106), ч. 1. С. 71–81.

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серп. 2021 р. № 1845/0/15-21.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

5. Чудик Н.О., Колесніков А.П., Канюка В.Є. Інституційно-правові детермінанти модернізації єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в умовах цифрової трансформації правосуддя. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1. С. 55-61